

Ю.С. Костюк
Національний педагогічний
університет імені М.П. Драгоманова

**РОЗРОБКА МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ НАВЧАННЯМ РУХОВИХ ДІЙ
З БАСКЕТБОЛУ УЧНІВ СЕРЕДНІХ КЛАСІВ СІЛЬСЬКОЇ
МАЛОКОМПЛЕКТНОЇ ШКОЛИ**

Анотація. В статті особлива увага приділяється проблемі управління процесом навчання руховим діям у баскетболі. Висвітлено специфічні особливості навчально-виховного процесу сільських малокомплектних шкіл. Побудована модель управління навчанням рухових дій з баскетболу для учнів середніх класів, які проживають в сільській місцевості, де розкрито складові навчально-виховного процесу з урахуванням диференційованого підходу у формуванні рухових умінь. Визначені критерії оцінювання, на підставі яких проводиться оцінка результатів виконання рухової дії. Розроблені рівні сформованості як якісних так і кількісних показників. Визначена особлива роль вчителя фізичної культури, як суб'єкта управління навчальним процесом.

Ключові слова: модель, сільська малокомплектна школа, навчально-виховний процес, баскетбол, рухова дія.

Аннотация. В статье особое внимание уделяется проблеме управления процессом обучения двигательным действиям в баскетболе. Освещены специфические особенности учебно-воспитательного процесса сельских малокомплектных школ. Построена модель управления обучением двигательным действиям по баскетболу для учащихся средних классов, проживающих в сельской местности, где раскрыты составляющие учебно-воспитательного процесса с учетом дифференцированного подхода в формировании двигательных умений. Определены критерии оценки, на основании которых проводится оценка результатов выполнения двигательного

действия. Разработаны уровни сформированности как качественных, так и количественных показателей. Определена особая роль учителя физической культуры, как субъекта управления учебным процессом.

Ключевые слова: модель, сельская малокомплектная школа, учебно-воспитательный процесс, баскетбол, двигательное действие.

Ю.С. Костюк Разработка модели управления обучения двигательным действиям по баскетболу учащихся средних классов сельской малокомплектной школы / Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова.

Annotation. This paper focuses on the problem of learning management motor action in basketball.

Deals with the specific features of the educational process of rural small schools. A model of motor learning management actions basketball for secondary classes who live in rural areas where exposed components of the educational process based on a differentiated approach in the formation of motor skills.

The criteria of evaluation on which the assessment results of the motor performance.

Developed level of both qualitative and quantitative indicators.

Determined the specific role of teacher of physical culture as the subject of learning management .

Keywords: model, rural ungraded schools, the educational process, basketball, motor performance.

Yuliya Kostyuk. Development of a model management teaching motor actions basketball middle school students rural ungraded schools / National Pedagogical Dragomanov University.

Актуальність дослідження. У сучасних соціально-економічних умовах, коли відбуваються бурхливі зміни в усіх сферах життя українського суспільства, зростає необхідність повнішого використання можливостей системи фізкультурної освіти дітей і молоді з метою підготовки їх до самостійного життя. В свою чергу, це вимагає від вчителя фізичної культури готовності до інноваційної діяльності, успішного опанування новими

технологіями, максимальної реалізації власних творчих здібностей, а також підвищення професійної компетентності.

Моделювання фізичного виховання з урахуванням дії на організм навчального навантаження та умов життя в сільській місцевості є одним із перспективних напрямів удосконалення педагогічного процесу, який дозволяє створити алгоритми оптимальної сумарної фізичної активності школярів. Побудова змістовної моделі дає змогу отримати нову інформацію про поведінку об'єкта, виявити взаємозв'язки та закономірності, які не вдається виявити при інших способах аналізу [6]. Адже саме за допомогою моделювання стає можливим стислий виклад необхідної інформації. Відповідно, ставиться акцент на характеристиках, що є визначальними у процесі навчання.

Мета дослідження – розробити модель управління навчанням рухових дій з баскетболу учнів основної малокомплектної школи.

Результати дослідження. З необхідністю вивчення педагогічного процесу навчання рухових умінь учнів середніх класів основної малокомплектної школи було систематизовано об'єктивні дані сучасних наукових досліджень з психології, педагогіки, фізіології та фізичного виховання. Обґрунтування структурно-системного підходу дало змогу побудувати педагогічну модель, яка представляє собою теоретично і практично створену структуру, що відображає складові процесу навчання ігровим діям учнів основної малокомплектної школи у схематизованій та наочній формах [2].

Моделювання управління навчанням рухових дій у баскетболі учнів середніх класів сільських малокомплектних шкіл включає такі етапи: постановка проблеми, яка полягає в першу чергу в матеріально-технічному, науково-методичному та кадровому забезпеченні сільської малокомплектної школи; визначенні необхідних дій учителя фізичної культури та компонентів навчально-виховного процесу; конструювання моделі диференційованого навчання з метою систематичного забезпечення процесу оволодіння сільських

школярів технікою виконання рухів, формування спеціальних знань, умінь і навичок з розділу навчальної програми.

Розроблена нами модель управління навчанням рухових дій з баскетболу учнів середніх класів сільської малокомплектної школи має наступні особливості:

- наявність педагогічної системи компонентів ефективного управління процесом формування необхідних рухових умінь та навичок;
- системно-блочна інтерпретація компонентів навчання;
- вирішальне значення диференційованого підходу у навчанні рухових дій;
- чітко визначені функції вчителя як суб'єкта навчання та наявність зворотних зв'язків між учасниками виховного процесу.

Систематизація даних про особливості навчально-виховного процесу сільських малокомплектних шкіл, загальну структуру процесу навчання руховим діям, вивчення рівня фізичного здоров'я, медико-біологічні і психологічні особливості розвитку організму дітей середнього шкільного віку дозволили побудувати модель диференційованого навчання руховим діям у баскетболі учнів сільських малокомплектних шкіл на уроках фізичної культури (рис.1.1).

Окрім наявності попереднього рухового досвіду, рівня розвитку фізичних якостей, позитивної мотивації, задовільного фізичного стану, спеціальних теоретичних знань, необхідних для засвоєння учнями сільської місцевості рухових дій, слід враховувати специфічні для сільських малокомплектних шкіл особливості організації навчально-виховного процесу. При цьому жоден з перелічених факторів не можна залишити без уваги і необхідно враховувати, оскільки відсутність хоча б одного із факторів та недостатній контроль за його організацією та перебігом припускає можливість збою функціонування всієї педагогічної системи. Ефективність управління цією складною системою залежить від повноти забезпечення всього комплексу умов, необхідних для досягнення мети навчання. Отже, основним у вивченні представленої нами

педагогічної системи вважаємо встановлення залежності ефективності навчання рухових дій від стану і зв'язків окремих компонентів запропонованої нами моделі навчання.

Так, на рівень засвоєння учнями сільської місцевості рухових вмінь і навичок у процесі навчання впливають психофізичні, медико-біологічні та соціальні фактори, які існують незалежно один від одного, але в певній мірі кожен з яких може буди як позитивним чинником при засвоєнні навчального матеріалу так і ускладнювати процес навчання.

До *психофізичних факторів* відносять такі показники, як фізичний розвиток учня, рівень загальної фізичної підготовленості і розвиток фізичних якостей, попередній руховий досвід школяра та індивідуальні особливості розвитку психіки, які формують структуру рухів. До *медико-біологічних факторів* впливу належать спосіб життя сільських школярів, стан здоров'я та функціональний стан організму. До *соціальних факторів* відносять умови життя дитини в сільській місцевості, особливості традицій того чи іншого села та мотивацію сільського учня.

Фізичний розвиток характеризується комплексом соматометричних ознак, а саме: масою тіла, довжиною тіла (зростом), обхватом грудної клітки (ОГК) та співвідношенням їх віковій нормі.

Загальна фізична підготовленість є важливою характеристикою здоров'я, яка визначається за результатами рівня розвитку фізичних якостей. Цей вік є визначальним та найсприятливішим у розвитку всіх фізичних якостей дітей та підлітків. Ефективність педагогічного впливу вчителя фізичної культури залежить від того, наскільки широко використовуються сприятливі можливості впливу на розвиток гнучкості, швидкості, спритності, сили та витривалості в чутливі (сенситивні) періоди.

Попередній руховий досвід учня характеризується певним фондом набутих рухових умінь і навичок. Грамотно організований навчальний процес допомагає надбанню учнями рухового досвіду, який, в свою чергу, підвищує точність, швидкість та обсяг сприйняття нового навчального матеріалу.

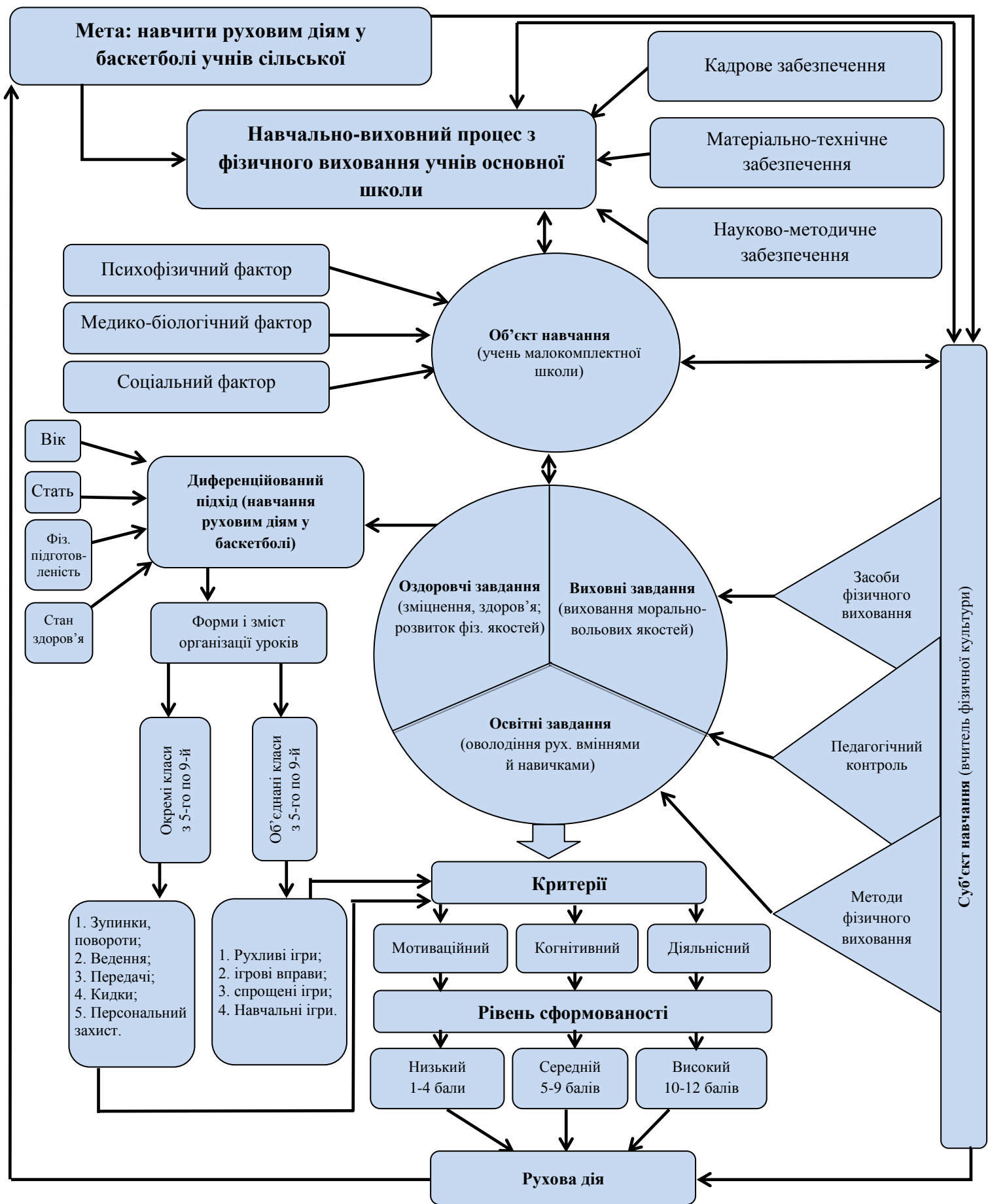

Рис. 1.1 Модель управління навчанням рухових дій з баскетболу учнів середніх класів сільської малокомплектної школи.

Наявність зацікавленого ставлення учня до вивчення нових рухів та позитивної мотивації прискорить цей процес.

Індивідуальні особливості психіки учня відіграють вирішальну роль у навчально-виховному процесі. Ільїн Є.П. відмічає[3], що в процесі фізичного виховання учень вчиться одночасно регулювати свої дії на основі дотикових, м'язово-рухових, зорових, вестибулярних відчуттів та сприйнять. У нього розвивається рухова пам'ять, мислення, різні властивості уваги, такі як розподіл, стійкість, концентрація уваги, швидкість переробки інформації. Саме синтез рухових, зорових, слухових вестибулярних відчуттів допомагає учневі визначити амплітуду, форму, темп, напрямок та тривалість рухів [4].

До *медико-біологічних факторів* відносять медичні показники стану здоров'я та функціональних можливостей організму дитини і спосіб життя.

Стан здоров'я дітей і підлітків характеризується гармонійним розвитком організму, відсутністю захворювань, відповідністю біологічного віку хронологічному; рівнем функціонального стану основних систем організму; ступенем опірності організму до несприятливих чинників навколишнього середовища. Основними факторами, які впливають на стан здоров'я дітей і підлітків є соціально-економічні та екологічні умови життя, спадковість, спосіб життя дитини, пріоритети, мотивація, інтереси, зацікавленість або байдужість з боку батьків щодо здорового способу життя. До функціональних можливостей організму відносять показники м'язової сили кисті, станової сили, рівня артеріального тиску (АТ), життєвої ємкості легень (ЖЄЛ), частоти серцевих скорочень (ЧСС), яка характеризує стан серцево-судинної системи під час навантажень.

Привертає до себе увагу і такий важливий компонент як спосіб життя учня сільської місцевості. За словами Чернишова О.І. [5]спосіб життя сільських дітей включає такі види діяльності: сінокіс, догляд за присадибним господарством і свійськими тваринами, забезпечення водою, залучення до техніки, полювання. Тому специфіка такого життя передбачає набуття широкого спектру трудових умінь і навичок у різних видах господарської діяльності.

Отже, формування здорового способу життя має бути першочерговою установкою навчально-виховного процесу.

До *соціальних факторів* відносять умови життя дитини в сільській місцевості, особливості традицій того чи іншого села та мотивацію учня.

Умови проживання дітей в сільській місцевості мають свої специфічні особливості, які також впливають на якість та успішність навчання в школі. До них відносять: соціальні, територіальні, економічні та географічні умови проживання, від яких залежить благополуччя або неблагополуччя сім'ї (безробітні, малозабезпечені, неблагополучні сім'ї). Слід зауважити, що народні традиції того чи іншого села мають велике значення у вихованні та формуванні особистісних якостей дитини. Як стверджує Чернишов О.І.[5], культурно-історичні традиції села живуть і вшановуються. Через свою унікальність і особливу внутрішню силу духовна спадщина ще впливає на умонастрої людей. Тому пріоритетними у діяльності сільської освіти є виховання дітей у душі соціальної відповідальності за малу батьківщину (село), поваги до землі і сільськогосподарської праці.

Мотивація відіграє важливу роль в успішності навчально-виховного процесу. Вона характеризується стійкістю, спрямованістю, й динамічністю. Середній шкільний вік є початковим (а тому головним) для формування позитивної мотивації до занять фізичною культурою, яка має прояв не тільки у потребі до рухової активності та в щоденних виконаннях дитиною фізичних вправ, а й у відношенні її до власного здоров'я, до розвитку і збереження можливостей свого організму [7].

Таким чином, психофізичні, медико-біологічні та соціальні фактори здійснюють вагомий вплив на засвоєння учнями рухових дій в навчально-виховному процесі, який передбачає набуття широкого спектру рухових умінь і навичок, необхідних в життєдіяльності учнів сільської місцевості.

Основними завданнями реалізації навчально-виховного процесу виступає комплекс освітніх, виховних та оздоровчих завдань[1]. *Освітні завдання* направлені на формування спеціальних знань та оволодіння руховими вміннями

і навичками. Структура процесу розучування ігрових дій включає три етапи: створення уяви про фізичну вправу, початкове та поглиблене її розучування. На першому етапі відбувається оволодіння фізичною вправою на рівні уявлення. Другий етап включає оволодіння технікою фізичної вправи, мета якого сформувати рухове вміння. На третьому етапі засвоюється ігрова дія до рівня формування рухової навички.

Вирішення *оздоровчих завдань* забезпечує підвищення опірних можливостей організму дітей до несприятливих факторів зовнішнього середовища, формується правильна постава засобами фізичної культури.

Виховні завдання націлені на виховання в учнів стійкого інтересу та потреби у систематичних заняттях фізичною культурою. Завдяки проведенню двосторонніх ігор одночасно виховуються вольові та моральні якості. Ефективність навчально-виховного процесу в вирішальній мірі залежить від умінь вчителя фізичної культури грамотно управляти процесом навчання в умовах сільської малокомплектної школи. В такому випадку дуже важливо застосовувати різноманітні способи і методи ведення уроків фізичної культури в сільській малокомплектній школі. *Диференційований підхід* в модернізації таких уроків являється основою навчання руховим діям в баскетболі. Ефективність навчання обумовлена ступенем індивідуалізації навчального процесу відносно кожного учня. Тобто така методика має враховувати вік, стать, рівень фізичної підготовленості та стан здоров'я учнів. Саме малокомплектна школа дозволяє здійснювати повною мірою індивідуальний підхід розучування окремих елементів техніки гри при невеликій кількості учнів *вокремих класах*, формувати в них теоретичні знання для успішної ігрової діяльності. При розучуванні гри баскетбол та при проведенні змагань доцільним буде *об'єднання класів*, щоб не втрачалась конкуренція як головний чинник ігрової діяльності. Доцільним буде об'єднання 5-6 класів, 7-8, 8-9 класів, тобто учнів з приблизно однаковим рівнем фізичної підготовленості та станом здоров'я. В даному випадку застосовувати рухливі ігри, ігрові вправи, спрощені та навчальні ігри.

Критерії оцінювання виступають відповідним індикатором, на підставі яких проводиться оцінка результативності виконання рухової дії. До них належать: *мотиваційний критерій*, який полягає у формуванні позитивної мотивації та інтересу до виконання фізичної вправи; *когнітивний критерій*, який включає засвоєння учнем теоретичних знань, розуміння завдань щодо виконання технічних прийомів, а також формування пізнавальної активності та *діяльнісний критерій*, який полягає безпосередньо у виконанні фізичної вправи. Досягнення учнів оцінюються за рівнем сформованості рухової дії, тобто низький рівень від 1-4 балів, середній рівень від 5 до 9 балів, та високий рівень від 10 до 12 балів відповідно. Оцінка привчає учня до систематичної праці, дисциплінує, підвищує почуття обов'язку та відповідальності.

Висновки:

1. Успішність навчальної діяльності в баскетболі залежить від оптимального застосування методів і засобів фізичного виховання, враховуючи специфіку навчально-виховного процесу сільських малокомплектних шкіл, від об'єктивного оцінювання теоретичних знань, рівня засвоєння технічних прийомів, оцінки фізичної підготовленості. При цьому, вирішальне значення має здійснення педагогічного контролю вчителем фізичної культури, об'єктивність якого визначається своєчасністю та систематичністю.

2. Модель управління навчанням ігрових дій в баскетболі учнів середніх класів сільської малокомплектної школи розкриває суть диференційованого підходу у навчально-виховному процесі шкіл сільської місцевості, взаємозв'язок між суб'єктом і об'єктом навчання та компонентами цього процесу. Вона може бути основою для обґрунтування програми з фізичного виховання з урахуванням диференційованого підходу в умовах сільських малокомплектних шкіл.

В подальшому передбачаємо розробити методику диференційованого навчання баскетболу учнів середніх класів з урахуванням специфіки організації навчально-виховного процесу в сільській малокомплектній школі.

Використана література:

1. Арефьев В.Г. Основы теории та методики фізичного виховання: підручн. – Кам'янець-Подільський: П.П. Буйницький О.А., 2011. – 368 с.
2. Гуменюк Т.Б. Моделирование в педагогической діяльності / Т.Б. Гуменюк // Научный часопис Національного педагогического университета імені М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во МПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – С. 67-69.
3. Ильин Е.П. Психология физического воспитания / Е.П. Ильин. – М., 1987. – С.13-58.
4. Пристинский, В.Н. Психологические аспекты оптимизации системы физического воспитания учащихся средних общеобразовательных школ / В.Н. Пристинский // Медицинские и психологические аспекты профориентации школьников: мат. Всесоюз. научн.-практ. конф. – М., 1991. – С. 33 – 35.
5. Чернишов О.І., Волобуєва Т.Б. Проектування неперервної сільської освіти / О.І. Чернишов, Т.Б. Волобуєва // електроний ресурс ippp.dn.ua/assets/Uploads/Vseukrainskyforum/Volobueva.doc
6. Шеннон Р. Имитационное моделирование систем / Р. Шеннон. – М.: Мир, 1978. – 402 с.
7. Яременко О. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи / О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакуленко та ін. – К.: УІСД, 2000. – 207 с.